

Ar reikia naujos Konstitucijos?

Etos nuotr.

- Bet mus saugo ES stojimo sutartis, kur sutikome dalį savo suvereniteto paaukoti bendroms ES reikmėms.

- Sutartyje neapibrėžta, kokią dalį turime paaukoti. Šiandien labai aiškiai matome, kad kasmet suvereniteto lieka vis mažiau. Mūsų derybininkai sutartyje leido valstybės tarpdurin įkišti ES koją, dabar aiškėja, kad jie nori įkelti ir visą kūną.

- Jūs norite tos sutarties... atsisakyti?!

- Ne. Aš, kaip pilietis, noriu stabdyti besaikę integraciją.

- Ką konkrečiai siūlote?

- Mes galėjome ir galime laisvai bendrauti tarptautinės prekybos, verslo, ekonomikos, finansų, mokslo, studijų ir kt. mums ir jiems svarbiais klausimais, bet negalime leisti, kad ES komisarai taptų vidaus gyvenimą kontroliuojančia ir mums nurodinėjančia grėsminga jėga.

- Jūs siekiate, kad kiekvienas ES pareigūnas, peržengęs mūsų valstybės slenkstį, pirmiausia turėtų jaustis geresnio bendradarbiavimo siekiančiu svečiu, o ne prievaizdu?

- Prievaizdai, kaip mes turime gyventi, mus mokė 50 metų. Visi žinome jų kumščio jėgą. ES privalo sutramdyti per didelius savo norus. Arba turime ieškoti saugiklių patys.

- Visi mename sumaištį, kurią ES viršūnėse sukėlė naujoji Vengrijos Konstitucija. Ar tas

negali atsikartoti ir mūsų valstybėje vien užsiminus apie pasirengimą keisti Konstituciją?

- Neverta paisyti tų, kurie, po pagalve pasidėję kosmopolitiškus šūkius, savęs nebeįsivaizduoja laisvų ES priklausomybėje. Tikrai neverta paisyti ir tų, kurie Tėvynės ateitį mato ne tautos dvasios stiprybėje, ne begalinio atsidavimo savam kraštui sietuose, kurios dar neišseko ir neišdžiūvo, o tik ES paramos fonduose ir didžiųjų ES bei NATO viešpačių sterblėse. Orus, laisvas, savo šaliai ir tautai įsipareigojęs žmogus pirmiausia vykdys ne atkištos, o vaisingam bendradarbiavimui ištiestos rankos politiką.

- Lietuva iš Rytų meškos glėbio pradėjo veržtis taip pat be didžiųjų pagalbos...

- Ir išsiveržė, didieji atsipeikėję tik paplojo... Todėl galvoti ir sakyti tautai, kad be ES čiuptuko bemačiant pražūsime, ne tik negarbinga, bet ir vaikiška. Manyti ir skelbti, kad mažosios valstybės, iškritusios iš didžiųjų sterblės, beregint žengs į kapines, yra tokia pati paikystė, kaip tikėti sąjungų amžinybe. Istorią ne sykį patvirtino, kad anksčiau ar vėliau visos sąjungos (taip nutiko ir TSRS), visos kolonijinės imperijos, visi globalūs, prievarta sukurti ekonominiai ir finansiniai dariniai ima ryti... patys save. Valstybės vidinė dvasios galia nepriklauso nuo valstybės gabaritų. Tautiško kumo dvasia savo mobilizacine jėga yra daug sykių stipresnė už moderniausių patrankų salves. Tą nesu-

dėtinga pamatyti dabartinio kariaujančio pasaulio paveiksluose. Tą mes patys tvirtinome pasauliui savo Sąjūdžio pavyzdžiu.

- Ar nereikėtų naujoje Konstitucijoje aiškiau apibrėžti ir kitus tautos ir valstybės egzistencijai svarbius klausimus? Sakykime, labiau demokratiuoti pačios valstybės valdymą, struktūrą?

- Ką aš siūlau? Pirma. Valdymo sistema gali patikimai tarnauti piliečių interesams naujoje Konstitucijoje įtvirtinus tiesioginius seniūnų, merų, tarybų narių rinkimus, paskirtų teisminių institucijų vadovų, Konstitucinio Teismo narių patvirtinimą per rinkimus, kaip tai daroma Japonijoje, taip pat įkurti teismų tarėjų bei prisiekusiųjų teismų institutus. Jei norime gyventi vakarietiškoje, o ne įsivaizduotoje demokratijoje, tai valstybės valdymo sistemoje visuomenės atstovams turi būti paskirtas daugysk didesnis vaidmuo.

Antra. Konstitucijoje, o ne pašalinuose įstatymuose ir Seimo statute griežtai pasakyti, kad Seimo narys, panoręs tapti ministru, ministru pirmininku, kai šioms ar kitoms svarbioms aukšto rango pareigoms jį rekomendavo partija, privalo netekti Seimo nario mandato ir tam laikotarpiui suspenduoti priklausymą partijai. Mes negalime žaisti valdžių padalijimo, atskyrimo spektaklių, kai vienos rankos susemia visą valdžią, valstybės turtus ir finansus. Nebegalima leisti, kad tas pats žmogus vadovautų rinkimus laimėjusiai partijai ar giminingų partijų koalicijai, būtų Seimo nariu ir vadovautų Vyriausybei. Andrius Kubilius yra vienas iš tų, kuris iškart aptupia tris didžia dalimi valstybės likimą lemiančias kėdes.

Trečia. Konstitucija visų pirma yra tautos įstatymas valdžiai, o ne valdžios įstatymas tautai. Konstitucijoje tauta pasilieka sau teises, o valdžiai suteikia galias, kurių peržengti nevalia. Partinė valdžia labai gudriai veikiančioje Konstitucijoje nustatytam 300 tūkst. parašų limitui yra nustačiusi trumpą laiką surinkti. Tokiu būdu nomenklatūra visai eliminavo referendumų galimybę, nes niekam per 22 metus tiek parašų surinkti nepavyko. Ši norma turi būti sumažinta iki 100 tūkst.

Ketvirta. Iki šiol rinkimų sąrašai skatina partijos narius pataikauti partijos vadovybei, o ne rūpintis visuomenės interesais. Partinių kariuoklių era sulig naująja Konstitucija turi pasibaigti. Tokie sąrašai turi būti sudaryti abėcėlės tvarka,

kad rinkėjai galėtų lengviau ir paprasčiau atlikti reitingavimo darbus. Kita vertus, abėcėlinis sąrašas skatins partijos narius aktyviai bendrauti su rinkėjais ir rūpintis jų reikalais. Partiniai sąrašai yra pačių partijų išmonė, dabartinė Konstitucija apie tokius sąrašus neužsimeina. Idealu, kad kiekvienas partinis, kaip ir nepartinis, į Seimą siektų patekti savarankiškai, daugiau bendraudamas su rinkėjais..

- Iš visų valdžios kabinetų it maras plinta slaptumo, uždarmo nuo visuomenės ir žiniasklaidos manija. Įvairiausio pobūdžio paslaptimis pradėjo dangstyti net kiemsargiai...

- Paslaptimi galima laikyti tik tai, kas tiesiogiai užtikrina piliečio ir valstybės saugumą, bet ne valdininko ar politiko ramybę. Visuomenė turi ir net privalo žinoti, kaip ir ką dirba mūsų išlaikoma valdininkija, kokios tų darbų pasekmės. Jų veikla turi būti skaidri ir kontroliuojama. Naujoje Konstitucijoje reikia įtvirtinti nuostatą, kad dėl prasto, nekompetentingo vadovavimo, padariusio šaliai didelius materialinius ir moralinius nuostolius, asmeniškai savo turtu ir pareigomis atsako merai, ministrai, visų kitų svarbių žinybų vadovai, neišskiriant nė ministro pirmininko. Už prastai parengtų įstatymų pasekmes tiesiogiai savo mandatu atsako įstatymą priėmę Seimo nariai.

Būtent po kolektyvinės atsakomybės skėčiu auga ir keroja korupcija. Partinės kolektyvinės neatsakomybės įstatyminė sankloda, atėjusi iš anų laikų, Konstitucijos dėka turėtų visiems laikams užbaigti savo egzistencijos dienas.

- Kas galėtų parodyti iniciatyvą rengti naujos Konstitucijos projektą?

- Prezidentė, kas gi daugiau... Pasitelkusi išmintinguosius tautos žmones.

- Prezidentė turi didelius reitingus ES. Vargu ar ji sutiktų rizikuoti savo tarptautine reputacija...

- Prezidentė dar didesnius reitingus turi savo Tėvynėje, savo tautoje. Todėl tektų rinktis... Reikalas tas, kad anksčiau ar vėliau dėl Konstitucijos pataisų vis vien kils piliečių iniciatyvos. Geriau, kad tai įvyktų kuo anksčiau, vadovaujantis ne kosmetiniu, o sisteminiu požiūriu.

Kalbėjosi

Vladas VAICEKAUSKAS

„Ir ne ryt poryt, ne po 5-10 metų, o šiandien“, - sako ekonomikos mokslų daktaras Algimantas INDRIŪNAS, su bendraautoriu Antanu Makštučiu parašęs ir išleidęs knygą „Viešosios vadybos strategija Lietuvoje: penkoji Konstitucija“.

- Tačiau keisti Konstituciją - tai beveik tas pats, kaip kėsinis į Šventąjį Raštą. Jūs manote, kad tokiam aktui yra subrandusi valdžia?

- Negalima laukti, kol kas subręs ar pasiruoš - ES direktyvos, vos įžengusios į mūsų valstybės kiemą, ėmė nurodinėti, ką mes turime daryti su savo žeme, miškais, vandenimis, net ką privalome laikyti šeima. Briuselio didieji nori įkišti pirštus ir į mūsų biudžetą - jie geidauja žinoti, kaip mes naudojame tautos suneštus mokesčių pinigus! Jeigu nesustabdysime, tai jie panorės integruotis ir iki mūsų miegamųjų. Todėl atėjo pats laikas konstituciškai užbrėžti ribą, kurios negalėtų peržengti nei svetimi, nei savi.

- Jūs manote, kad to negali užtikrinti veikianti Konstitucija?

- Ji suvaidino labai svarbų vaidmenį įtvirtinant mūsų šalies valstybingumą. Deja, laikai pasikeitė. Galiojanti Konstitucija nenusako, kaip ES ir besiplečiančio globalizmo sąlygomis turi gyventi tauta ir valstybė, kad išliktume.

Lietuvoje galiojo šios nuolatinės Konstitucijos:

- 1922 m. - įstatymų leidžiamoji valdžia priklausė Seimui, įstatymų vykdomoji valdžia - prezidentui ir ministrams. Steigiamajam Seimui buvo leista rinkti prezidentą. Seimas ir prezidentas buvo renkami 3 metams. Lietuva - demokratinė respublika, minima valstybinė atributika, valstybinė kalba - lietuvių;
- 1928 m. - prezidentą rinko patikimi asmenys 7 metams;
- 1938 m. - buvo įtvirtinta prezidento institucija. Prezidentas renkamas 7 metams. Prezidentas niekam neprivalo atsiskaityti už savo galios veiksmus.

Lietuvoje galiojo šios laikinosios Konstitucijos:

- 1918 m. - įstatymų leidžiamoji valdžia priklausė Valstybės Tarybai, įstatymų vykdomoji valdžia - prezidiumui;
- 1919 m. - laikinoji Konstitucija;
- 1920 m. - įstatymų leidžiamoji valdžia priklausė Steigiamajam Seimui, įstatymų vykdomoji valdžia - prezidentui ir ministrams. Steigiamajam Seimui buvo leista rinkti prezidentą.

Šiuo metu galiojanti LR Konstitucija priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume.

Kiek dar liko Kovo 11-osios?

Kokią valstybę planavo kurti ir kūrė Vasario 16-osios signatarai? O kokią - Kovo 11-osios signatarai? Apie tai šiandien diskutuojame ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO apskritojo stalo diskusijoje, kurioje dalyvauja Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signatarai Zigmas VAIŠVILA, Egidijus KLUMBYS, Bronius GENZELIS ir Juozas OLEKAS. Diskusiją veda Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Šios dienos apskritojo stalo tema - apie Kovo 11-ąją. Atkurta Lietuvos valstybei šiemet sukanka 22 metai - tiek, kiek tarpukariu gyvavo nepriklausoma Lietuva. Tai pakalbėjime apie tuos 22 metus ir apie dabartinius 22 metus. Priminsiu, 1938-aisiais buvo išleista knyga apie tai, kiek per 20 metų nuveikta keliant ekonomiką, švietimą. Manau, jeigu dabar būtų išleista tokia knyga, kas padaryta nuo Kovo 11-osios paskelbimo, tai būtų rašoma, kiek uždaryta mokyklų, kiek sugriauta kolūkių. Kodėl?

Z.VAIŠVILA: Dažnai išgirstame tokius klausimus, ko mes tikėjome, kokios Lietuvos tikėjome. Turbūt reikėtų atskirti du dalykus.

Viena, ko siekėme, tai laisvos Lietuvos. Prieš Vasario 16-ąją atsiverčiau 1989-ųjų Vasario 16-osios Kauno muzikiniame teatre vykusios Sąjūdžio Seimo sesijos deklaraciją, kurioje pirmą kartą aiškiai buvo pasakyta, ko siekiama: laisvos demokratinės valstybės, nepriklausomybės, socialinio teisingumo, žmogaus teisių, tautinių mažumų teisių. Viskas yra. Tik mes orientavomės galbūt į tarpukario Lietuvą, Švedijos pavyzdį. Mes kalbėjome apie Lietuvos neutralumą. Matome, kad neutraliteto nepajėgėme pasiekti.

Prisipažinkime sąžiningai ir atvira, tikrai nėra vienas neįsivaizdavome, kad taip greitai galime pasiekti nepriklausomybę, kad tai realu.

B.GENZELIS: Jeigu lyginsime 1918 metų Lietuvą, kurią esu pakankamai studijavęs kaip istorikas, ten didžiausia problema, kad tuomet Lietuvos nebuvo. Jie turėjo Lietuvą sukurti. Lietuva neturėjo nė vienos aukštosios mokyklos. Pirmasis dekretas buvo privalomas pradinis išsilavinimas ir šūkis „Mokykis ir kitus mokyk!“ Kairieji ir dešinieji, nepaisant jų skirtingų politinių pažiūrų, laikėsi vienos pozicijos - tauta gyvybinga savo kultū-

ra. Ir čia jokios konfrontacijos nebuvo.

J.OLEKAS: Noriu pasidžiaugti, kad buvo ir Vasario 16-oji, ir tie 22 metai. Ir šiuos 22 metus turime, ir turėsime tikriausiai daugiau. Nes turbūt būtų svarstyta, ar be Vasario 16-osios galėjo įvykti Kovo 11-oji. Man atrodo, reikia pripažinti, kad abi datos labai svarbios. Kaip įsivaizdavome, kokių iliuzijų turėjome, kas bus po 22 metų, čia jau skirtingi dalykai. Ir kaip kolegos dabar prisimena, tai vis dėlto yra subjektyvūs prisiminimai. Mes atsimename dabar, kaip tie dalykai vyko, ir kai kuriuos akcentus uždėdame.

Dauguma palaikė siekį atkurti nepriklausomą demokratinę Lietuvą. Man atrodo, kai kurie žmonės tam gal ir priešinosi, kai kurie nebalsavo net Seimo salėje susilaikydami. O kai kurie galbūt labai racionaliai svarstė. Mums atrodo, kad mes teisingai pasielgėme, būtent Kovo 11-ąją paskelbdami nepriklausomybę. Estai neskelbė Kovo 11-osios. Jie dar ieškojo, dar žiūrėjo. Bet mes negalime tvirtinti, kad tik toks kelias buvo teisingas ir nebuvo galima vieno ar kito žingsnio žengti.

Man atrodo, kad žingsniai buvo žengti teisingi. Šiandien labai sunku būtų palyginti. Nors mes gyvuojame globalios krizės, baisiausios emigracijos, didžiulio nedarbo, nusivylimo sąlygomis, bet kad būtų kas nors geriau nei nepriklausomybė, tikriausiai neįsivaizduojame. Taip, dalies nepriklausomybės mes atsisakėme jau per šiuos 20 metų, stodami į Europos Sąjungą, į NATO, bet tai yra savanoriškas demokratiškas sprendimas.

G.JAKAVONIS: Ar tikrai savanoriškas?

J.OLEKAS: Manau, kad taip. Puikiai prisimenu įrašytą neutralitetą. Bet ar Lietuva būtų saugesnė būdama neutrali valstybė, negu dabar NATO narė. Manau, kad ne. Ar

pigiau kainuotų krašto apsauga. Manau, žymiai brangiau. Žiūrėkite, kokią kariuomenę turėjo Lietuva 1940 metais, kai neiššovė nė šūvio, ir kiek tai kainavo valstybei.

G.JAKAVONIS: Bet paskui 10 metų vyko partizaninis karas.

J.OLEKAS: Niekas nežino, kiek dabar kariautume, 10 ar 20 metų. Tai visai kas kita. Kalbu apie saugumo lygį ir našatą valstybei. Manau, dabar nueita teisingesniu

► Nėra kito instituto ir instrumento išlaikyti demokratinę visuomenę, kaip tik viešumas

Zigmas VAIŠVILA
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

keliu nei 1940-aisiais.

Mes neturėjome vieno modelio. Taip greitai nesitikėjome nepriklausomybės. Jeigu skaičiuotume nuo Sąjūdžio pirmojo susitikimo, 1988-ųjų birželio 3-iosios, tai iki Kovo 11-osios praėjo vos pusantros metų. Ir mes nebuvome pakankamai pasiruošę, visko apsvarstę.

Kalbėjome, kad gyvensime kaip Švedijoje. Bet nesitikėjome, kad bus tokio lygio privatizacija, vadinamoji prichvatizacija ir kiti dalykai. Tai mus supjudė. Buvo žymiai apsukresnių žmonių, kurie sugebėjo ką nors užgrobti, pagriebti.

Mes eįome nenatūraliu keliu iš sovietinės sistemos. Netgi šiek tiek idealizavome smetoninius laikus. Dabar dažnai vartau senelių nuotraukas. Stambus Suvalkijos ūkininkas. Su klumpėmis. Šiandien valstietis ūkininkas, kuris sėdi traktoriuje, tikrai nenorėtų gyventi tokiose trobelėse ir grįžti į tokius laikus.

Šis perėjimas buvo tikrai didelis iššūkis, kurio mes tam tikra prasme neatlaikėme. Pasipylė klaidos, prieš kiekvienus rinkimus ėmė dygti partijos, kurių tikslai aiškiai neapibrėžti. Toks buvo mūsų pradžiamokslis, mūsų auka, kurią reikėjo sumokėti už tai, kad mes staigiai atėjome prie nepri-

klausomybės. Ją reikėjo praktikoje įgyvendinti. Vienas dalykas tikėti į Dievą, kitas - matyti jo konkretų atvaizdą.

B.GENZELIS: Kai mes buvome TSRS liaudies deputatai, beveik visais klausimais sutarėme, net nebuvo minties, kad gali būti susiskaldymas. Paskui prasidėjo skaldymasis. Ir įdirbis, kurį padarė Aukščiausioji Taryba, nugrimzdė kažkur į užmarštį.

E.KLUMBYS: Labai sudėtin-

92, nepamenu, daugiau kaip 90 deputatų. Iš viso jų buvo 130.

Jei prisiminsime, Sąjūdyje buvo įvairių žmonių, ir kairiųjų pažiūrų, ir dešiniųjų, ir tautiškai nusiteikusių. Bet tai buvo bendras judėjimas.

Jeigu mes iki nepriklausomybės paskelbimo būtume pradėję aiškintis, kokia bus Lietuva, ar ji bus socialdemokratinė, ar daugiau liberali, ar konservatyvi, ar tautiška, mes nebūtume tos nepriklausomybės paskelbę. Būtume Sąjūdyje susipešę dar iki nepriklausomybės paskelbimo. Tačiau mes tuomet turėjome bendrą idėją ir mūsų pagrindinė platforma buvo laisva, nepriklausoma Lietuva, kurioje mes patys tvarkytume savo reikalus. Ši idėja buvo jungiamoji, kuri jungia atskirus žmones, plyteles, ji buvo cementas. Šiandien mes nebeturime cemento, kuris jungia tas plyteles. Mes esame palaida krūva.

J.OLEKAS: Šiandien kitas uždavinys.

E.KLUMBYS: Visai nėra strateginio uždavinio. Mes galvojome, ateisime į NATO, į Europos Sąjungą ir viskas pasikeis. Nieko panašaus.

J.OLEKAS: Čia yra tam tikros priemonės, kurios reikalingos, kad mes galėtume toliau kurti tokią Lietuvą, kuri mums visiems būtų patraukli.

E.KLUMBYS: Šioje vietoje mes jau ir kuriame, po įstojimo į Europos Sąjungą ir NATO jau greit bus 10 metų. Bet savižudybių skaičius didžiausias, emigracija didžiausia ir mes galime vardyti visas tas problemas, kurios yra sukurtos, manau, šito mūsų pasirinkimo.

J.OLEKAS: Bet vadykime ir pasiekimus. Kiek išsilavinusių žmonių, kiek sumažėjęs kūdikių mirtingumas.

G.JAKAVONIS: Radau parašytą tokią gražią frazę apie Vasario 16-ąją - mes visada ją prisiminsime kaip puikų istorijos relikvą. Bet po 2004 metų gegužės 1-osios ir Kovo 11-oji jau man atrodo relikvas. Mes atsikratėme savo užsienio politikos, atsikratėme gynybos funkcijų. Iš esmės mes atidavė-

me svetimiems visą savo valdymą, sau pasilikome tik komunalinį ūkį, savivaldą.

E.KLUMBYS: Socialinius reikalus.

B.GENZELIS: Ne visai socialinius reikalus. Nuvažiuoja prezidentė į Briuselį ir ten išgirsta, koks nedarbas. Tuomet išsikviečia ministrą, pradeda aiškintis.

Z.VAIŠVILA: Anekdotų neap-tarinėkime.

B.GENZELIS: Bet čia yra faktas.

Z.VAIŠVILA: Kad suvoktume situaciją, pridėsiu keletą štrichų. Pirma, dėl Estijos liaudies fronto įkūrimo iš viršaus. Yra daug faktinių aplinkybių, skyrėsi net mūsų ir estų požiūris į darbą TSRS liaudies deputatų suvažiavime, Aukščiausiojoje Taryboje, vėliau net po Nepriklausomybės paskelbimo.

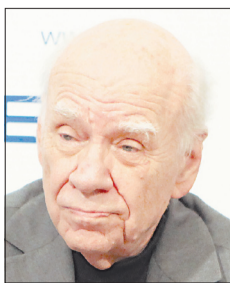
Pasakysiu dar vieną akcentą. Kriučkovas savo memuaruose, išleistuose 2004 m., rašo, kaip Michailas Gorbačiovas 1990-ųjų gruodį organizavo savo kabinete visus veiksmus, ruošdamasis sausio įvykiams. Darbotvarkėje dvi respublikos: Lietuva ir Latvija. Ir nėra Estijos. Tai mąstantiems žmonėms.

LKP atsiskyrė nuo TSKP. Aki-vaizdžiai Algirdas Brazauskas pradėjo ruošti užimti pagrindinę poziciją. Iškart V.Astrauskas, Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas, buvo patrauktas ir sausio 15-ąją A.Brazauskas tapo prezidiumo pirmininku. Ir pradėjo diriguoti. Tada atsirado ir prezidento idėja, masinis spaudimas. Tas prezidentas turėjo būti būsimo TSRS prezidento pavaduotoju. Štai ką būtų reiškę „žingsnis po žingsnio“. Buvo didžiulis susirėmimas dėl balsavimo teisės atėmimo iš tarybinės kariuomenės, ko nepavyko estams, latviams padaryti. Situacija buvo daug sudėtingesnė.

Todėl mūsų, estų ir latvių Kovo 11-oji skiriasi tuo, kad mes pirmieji paskelbėme realią deklaraciją, atsisakymą ir pradėjome įgyvendinti tai įstatymais. Estai ir latviai - tik 1991-ųjų rugpjūtį per pučą.

E.KLUMBYS: Čia reikia pabrėžti, kad estai ir latviai atkūrė nepriklausomybę taip, kaip gavo nepriklausomybę tadžikai, turkmėnai, kazachai - tai yra TSRS griuvimo padarinys.

Z.VAIŠVILA: Galiu užduoti retorinį klausimą. Žinote, kas pirmieji pučistus parėmė, kuri buvusi sąjunginė respublika? Va, ir neatspėsite. Pirmas viešas pareiškimas - Gruzijos, vadovaujamos disidentų prezidento Z.Gamsachurdijos. Ne

Mes derybininku padarėme žmogų, kuriam Lietuvos interesai visai neįdomūs

Bronius GENZELIS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

menų, kurie tampa simboliais, eina valstybės vadovų pareigas. Jie sulaukia didžiausio dėmesio, tačiau jiems tenka ir didžiausia atsakomybė. Deja, šio išbandymo neišlaikė nė viena valdžia per 22 metus.

Nėra kito instituto ir instrumento išlaikyti demokratinę visuomenę, kaip tik viešumas. Sąjūdis siekė tiesos sakymo, už tai žmonės mus gerbė ir pasitikėjo. Kai tiesos sakymas dinga... Gėda ir prisiminti, už kokius grašius vakariečiai pirkdavo mūsų politinius ir, matyt, kitokius sprendimus. Tiesos sakymo nebeliko ir pasitikėjimas tirpte tirpo. Ir nesvarbu, kas valdė Lietuvą. Kokių norite, tokių pavyzdžių ir pririnksim. Žiūrėkime, kas buvo privatizuota. Socialines funkcijas, elektros tiekimą gali užtikrinti tik valstybė. Viso to nėra.

Štai Tarptautinis valiutos fondas valstybei duoda kreditą su sąlyga, kad bus privatizuotas vienas ar kitas strateginis objektas. Tuomet dėl kurio nors mūsų strateginio ir dar monopolinio objekto prasideda peštynės tarp Maskvos ir Vakarų. Tai ir atiduodame už grašius. „Lietuvos dujos“ atiduotos vieniems, „Mažeikių nafta“ kitiems. Ir monopoliai atiduodami kažkodėl svetimiems.

G.JAKAVONIS: Ar jums neatrodo, kad per visą tą laikotarpį, visai nesvarbu, ar buvo Tėvynės sąjunga, ar socialdemokratė, visą laiką diktavo Laisvosios rinkos institutas, rekomenduodamas privatizuoti mūsų objektus, ir tos liberalios idėjos mūsų valstybei buvo pradžūtingos. Laisvosios rinkos instituto atsiradimas Lietuvoje yra atskira tema.

B.GENZELIS: Apie atsiradimą nežinau, bet žinau apie privatizavimus. Kodėl aš pasitraukiau iš LDDP vadovybės? Nes A.Šleževičius vykdė absurdišką politiką. Tada pradėjo net valstybės pastatus privatizuoti, o vėliau atpirkinti, nuomoti. Dėl to ne tik aš, bet ir daugelis kitų tuomet pasitraukė iš LDDP. A.Šleževičius žlugo, bet jis per daug brangiai kainavo.

jas. Jei kalbėtume apie konfliktą su lenkais, viena vertus, Lenkijoje kilo antilietuviško nacionalizmo banga, bet kita vertus, antilietuviškos nuotaikos atsirado ir tarp tų, kurie buvo mūsų didžiausi gerbėjai. Kai Kačinskis pradėjo propaguoti Lenkijos suverenitetą Europos Sąjungoje, mūsų prezidentas gyrėsi, kad jis praktiškai vykdė tą politiką, kurią primetė vokiečiai, prancūzai. Mes privertėme lenkus atsitraukti. Ir aš iš lenkų intelektualų girdžiu, kad tai smūgis peiliu į nugarą jų politikai. Ten, kur reikėjo palaikyti lenkus, mes palaikėme vokiečius, dar kažką.

Prisimenu, kai vyko Europos ateities forumas ir derėjomės dėl stojimo į Europos Sąjungą, Petras Auštrevičius mėgino įrodinėti, kokie kvaili tie latviai ir estai, čekai, mat jie nori, kad Europos Sąjungoje būtų vartojamos visos kalbos, jie nepagalvoja, kiek tai kainuos, kiek mums vertėjų reikės. Tada D.Kurtraitė pirmoji šoko - tai ką čia, parduodate Lietuvą. Mes derybininku padarėme žmogų, kuriam Lietuvos interesai visai neįdomūs, svarbiausia įtkiti Europos Sąjungai ir bet kokia kaina į ją patekti.

G.JAKAVONIS: Bet kokių atveju visų 2000 metų rinkimus laimėjusių ir į Seimą patekusių partijų programose buvo įrašytas tikslas įstoti į Europos Sąjungą.

B.GENZELIS: Aš ne derybininkas ir užkulisų detalių nežinau. Bet štai bulgarams, slovakams nereikia uždaryti atominėjų elektrinių. Mūsų derybininkams svarbiausia buvo įstoti į Europos Sąjungą bet kokia kaina, atsisakant savo suvereniteto. Čia pagrindinė problema. Mes neturime aiškios nacionalinės politikos, valstybinės politikos. Mums būdinga tarno psichologija. Mes turime turėti poną. Ar rusų, ar vokiečių, ar lenkų. Pono sindromas labai stiprus pas mus. Egidijus dabar pasakys, kad atsakinga to laiko Vyriausybė. Bet ta Vyriausybė buvo būtent mūsų išrinkta.

E.KLUMBYS: Sutinku. Tą Vyriausybę formavo Seimas. To meto Seimą išrinko tauta. Bet mes turime įvardyti, koks Seimas, kokia Vyriausybė.

B.GENZELIS: Dar vienas dalykas. Man tenka nemažai bendrauti su kaimiečiais. Dėl žemės ūkio. Juokiasi, kad gaus išmokas nedirbdami žemės. Kaimiečiams tai didžiausias anekdotas. Tarkime, žmogus turi 20 hektarų, 2 dirba, už kitus gauna Europos išmoką. Ir produkcijos neturi kur dėti. Globalinėms bendrovėms geriau su stambiais ūkininkais bendrauti. Kaimas visada rėmėsi vidutiniais ūkiais, tačiau dabar visa politika nukreipta į vidutinio ūkio sunaikinimą. Kad vegetuotų šie žmonės.

G.JAKAVONIS: Kas pas mus darosi, kad mes savo protu negalime gyventi?

J.OLEKAS: Aš su tuo nesutinku. Mes turime pakankamai proto, įžvalgų. Turime žmonių, kurie gali vadovauti savo protu. Žinoma, tie 50 sovietinių metų paliko tam tikrą atspaudą. Nemažą įtaką daro ir šių dienų gudručiai, kurie sugė-

bėjo pralobti. Vieni savo idėjomis, savo darbu, bet kiti turbūt ir savo gudrumu, ir tam tikra nusikalstama veikla. Ir dabar jie formuoja nuomonę sau palankia kryptimi.

Manau, mums trūksta gebėjimo diskutuoti, galbūt taip viešai, sąjūdiškai. Kad susitikdami tam tikrose laidose galėtume kalbėtis ir nebūtume iš karto pasmerkti, neva esame sovietinio mąstymo, nebūtume pavadinti raudonais ar dar kaip kitaip.

Būtų gerai, jeigu galėtume per rinkimų kampanijas atvirai pasakyti, kad priimsime nepopuliarius sprendimus, kurie kažką nuskriaus, tačiau taip sukursime tokią valstybę, kuri mums atrodys teisingesnė. Ir kiekvienam - ir sveikam, ir darbingam, ir senam, ir neįgaliam - vienodai saugi ir skatinanti pasilikti čia.

Šiandien atėjau jau su kelių žmonių pasibėdojimais, kad anūkai Anglijoje, kad jokios vilties, jog jie sugrįš, nėra. Tai ir yra mūsų problema, kad turime užtikrinti ne pelną kažkokiai saujelei žmonių, bet pakankamai solidų, tvarkingą, nors gal ir ne itin prašmatnų gyvenimą didžiai Lietuvos daliai. Kad žmogus galėtų jaustis oriai, kad jis turėtų darbą. Kad nebūtų užgožta Lietuva, kad galėtum girdėti lietuvišką šneką. Ir socialinio teisingumo kad netrūktų.

Valstybė yra tautos namai plačiaja prasme. Kiekviena tauta nori turėti savo valstybę

Egidijus KLUMBYS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

G.JAKAVONIS: Visada mums kišamos kokios nors Rytų ar Vakarų idėjos. Ar mes negalime be jų išsiversti?

E.KLUMBYS: Vadinamasis žengimas į Europos Sąjungą prasidėjo nuo Brunono atėjimo į Lietuvą. Prisiminkime, kur buvo fronto linija: vienoje pusėje Netimeras, kitoje pusėje - Zebedenas. Vėliau į Lietuvą ėjo kryžiuočiai - vėl ta pati Europos Sąjunga kita forma. Žinoma, izoliuoti negyvensime. Bet turime oriai gyventi savo namuose, būti šeiminiškai savo valstybėje.

O kas dabar yra mūsų švyturys, į kurio šviesą einame? Greta turime tris ar keturias valstybes iš turtingiausiųjų dešimtuko: Švedija, Danija, Norvegija, Suomija. Bendrai sutarkime, kad jos yra tas švyturys, ir eikime jų kryptimi. Tačiau mes vieną valstybę sanklodos gabalą imame iš Kanados, antrą gabalą - iš Ispanijos, trečią - iš Didžiosios Britanijos. Ar tokia mašina gali važiuoti?

Kalbėdami apie Kovo 11-osios dvasią šiandien, kiek jos išlaikėme, prisiminkime, kokie mūsų pagrindiniai tikslai buvo tada, 1990-ųjų pavasarį, kai ėjome į nepriklausomybę. Laisva, nepriklausoma Lietuva, kurioje patys tvarkytumės, būtume visų turtų šeiminiškai, - tai buvo mūsų pagrindinė tezė.

Noriu priminti, kad 1990 metų kovo mėnesį, kai mes paskelbėme nepriklausomybę, o tikrąją nepriklausomybę atgavome 1991 metų rugpjūčio mėnesį, mes buvome patys turtingiausi. Mes buvome visko šeiminiškai - turto, gamybos priemonių. Ką mes šiandien turime? Pagrindinės gamybos priemonės ne mūsų rankose, iš esmės per bankų sistemą mes esame kitos valstybės dalis. Ar per 20 metų buvo pastatyta kokia

nors rimta gamybinė struktūra, įmonė. Nieko nebuvo. Sėkmingai dalyvaujame tik okupaciniuose karuose.

Mes labai džiaugėmės, kai 1991 metų vasarį mus kaip visavertę valstybę pripažino Islandija. Dabar, kai islandai pripažino Palestiną, septyni signatarai ir pirmosios Vyriausybės atstovas Juozas Olekas Seime pateikėme rezoluciją, kad būtų pripažinta Palestinos nepriklausomybė ir mes tam tikra prasme paremtume islandus. Ši rezolucija Seime buvo užblokuota. Ta Kovo 11-osios dvasia yra prarasta. Nebeturime noro tvarkytis savarankiškai.

Į Europos Sąjungą įstojome per alų ir miltelius. Anksčiau, tarybiniais metais, mūsų valdžia gaudavo komandą į kairę ausį ir ne viską darydavo. Dabar gauna į dešinę ausį, bet viską daro. Turime didžiulę problemą su bankine sistema. Kas yra Lietuvos centrinis bankas? Puikiai pamatėme, kad tai eilinė Europos centrinio banko kontora. Tai nėra Lietuvos valstybės įrankis.

Z.VAIŠVILA: 1990-1991 metais atsivėrė didžiulė ekonominė praraja tarp Rytų ir Vakarų. V.Čepaitis buvo iškėlęs idėją kurti bendrą Rytų Europos junginį. V.Čepaitį mes paaukojome, bet jo idėja buvo sveika.

Turime užtikrinti ne pelną saujelei žmonių, bet gyvenimą didžiai Lietuvos daliai

Juozas OLEKAS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

viskas taip paprasta buvo, kad viens du - ir rankutėmis susikibę ėjome į nepriklausomybę. Vyko kova, nuolatinė ir sudėtinga, ir niekas nežinojo, kas bus rytoj.

1992 metų Seimo rinkimai pademonstravo žmonių nusivylimą tais, kurie buvo valdžioje. Ir pirmiausia Sąjūdžio dauguma. Kai prasidėjo neaiškūs dalykai, sakykim, santykiai tarp V.Landsbergio ir Kazimieros Prunskienės, jeigu būtų buvęs aiškumas žmonėms, būtų buvę daug paprasčiau ir sveikiau ir valstybei, ir jiems patiems. Eidami tokias pareigas, jie privalėjo rasti sprendimą. Visada yra as-

Dabar dėl Europos Sąjungos ir NATO. Pavyzdžiui, man nekyla abejonių, kad stoti į NATO buvo būtina, reikalinga. Nes Lietuva su savo karinėmis pajėgomis neturi galimybės išlikti kitų apsuptyje. Dėl narystės Europos Sąjungoje aš ir pritariu, ir ne. Iš esmės esu Europos Sąjungos šalininkas. Lietuvos ūkis vienas negalėtų išsilaikyti. Mes neišvengtume socialinio sprogo.

Kita vertus, man nesuprantama, kodėl mūsų vyriausybės nepalaiko tų valstybių, kurios siekia toje sąjungoje išlikti suverenios, su savom teisėmis, o ne atiduodamos

Parengė Milda JUODAKIENĖ

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.zalgiris.org

Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana:

„Malonu kitiems daryti gera“

Lietuvoje XIX a. vyko ne tik tautinis, bet ir kultūrinis atgimimas. Tačiau tik pačioje amžiaus pabaigoje ir XX a. pradžioje prasidėjo moterų išsilaisvinimas. Moterys, iki tol buvusios namų aplinkoje, į visuomenę ir jos kultūrą išėjo kultūros vyrų paskatintos. Povilas Višinskis atvedė į literatūrą ne tik Žemaitę, bet ir Mariją Pečkauskaitę-Šatrijos Ragana, Gabrielę Petkevičaitę-Bitę. Visoms šioms bajoraitėms reikėjo kultūringo vyro paramos, įtraukiančios jas į kultūrinį visuomenės gyvenimą. Šiomet minime 135-ąsias M.Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos gimimo metines. Jos dvasios šviesa šviečia mums ir šiandien.

Sename dvare

M.Pečkauskaitėi nereikėjo atsiversti į lietuviybę - ji iš karto įsijautė į tautinį atgimimą. Ji rašė: „Argi galiu pasakyti, ranką prie krūtinės pridėjus, kad esu lenkė aš, kurios tėvai ir bočiai Lietuvoje gimę ir mirę, kuri taip myliu Lietuvos žmones, Lietuvos dainas, kalbą, girias ir laukus“.

M.Pečkauskaitė gimė 1877 m. kovo 8 d. Medingėnų dvare (dabar Plungės r., Žilbinų apyl.), savo motinos Stanislavos Šiukštaitės tėviškėje. Išmoko skaityti 5-erių. Iki dešimties metų Marija augo Labūnavos dvare (dabar Kelmės r., Kolainių apyl.). Jos tėvai Stanislava ir Anupras Pečkauskai buvo apsišvietę dvarininkai. Išsinuomoję Užvenčio dvarą, Pečkauskai gyveno pasiturimai: samdė vaikams namų mokytojus, turėjo tarnų, dažnai svečiavosi ir priiminėjo svečius, turėjo nemažą biblioteką, prenumeravo laikraščius ir žurnalus. Abu tėvai buvo muzikaliai, ugdė ir vaikų pomėgį muzikuoti. Marija išmoko neblogai skambinti fortepijonu. Mergaitė augo ne viena, turėjo seserį ir du brolius, tačiau jie anksti mirė. Abi dukteris tėvai lavino daugiau dėl dvarininkų savigarbos, nesitikėdami, kad mokslai bus jų pragyvenimo šaltinis. Gal pati Marija ir turėjo didesnių ambicijų. Pagal bajoriško luomo papročius Marija turėjo ištėkėti ir gyventi vyro globojama. O tai jos nė kiek neviliojo. 1891 m. įvyko lemtingas susitikimas su P.Višinskiu. Jis Mariją pastūmėjo sąmoningo patriotizmo link.

Netikėta pažintis ir meilė

1894 m. vėlyvą rudenį į Užventį, kur tada gyveno Marijos šeima, atvyko jaunas kunigas Kazimieras Bukantas. Pečkauskų ir Bukantų šeimos seniai buvo pažįstamos. Atvykus kunigui į Užventį bičiulystė buvo atnaujinta. Marijai ji buvo lemtinga. Pamilusi kunigą, ji savo meilę išsaugojo iki gyvenimo pabaigos.

Paskatinta bičiulio P.Višinskio M.Pečkauskaitė nuo 1896 m. Lietuvos periodikoje, daugiausia katalikiškoje, pradėjo spausdinti apsakymus - įvairius kaimo gyvenimo vaizdelius, kuriuose buvo aukštinami kilnieji žmogaus dvasiniai pradai, smerkiamos moralinės ydos. Jos apsakymų ir apysakų herojai globoja našlaičius, lanko ligonius, stengiasi mylėti žmones ne

► Šiandien Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana savo krikščioniška meile liudija dvasinę šviesą ir šilumą, kurios mums vis dar trūksta

► Rašytojos Šatrijos Raganos koplyčia Židikų kapinėse, Mžeikių r.

► Rašytojos Šatrijos Raganos memorialinis muziejus Židikų kaime

žodžiais, o darbais. Aukštino veiklius, išstvermingus, sumanius, kitiems padedančius ir pasiaukojančius personažus.

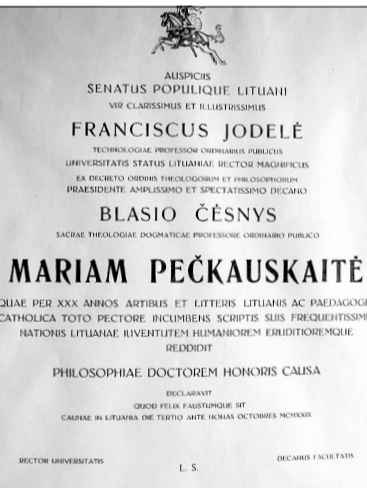
M.Pečkauskaitės mokslai

Mokėsi Peterburgo Šv.Kotrynos gimnazijoje, tačiau neilgai, tik pusę metų. 1896 m. išvyko į Varšuvą mokytis bitininkystės kursuose. Šios žinios vėliau pravertė ūkyje Židikuose. Po dvejų metų mirė tėvas, šeima liko be pragyvenimo lėšų. Labūnavos dvaras buvo praskolintas, įkeistas bankui. Nepraktiškai Marijai teko ieškoti naujos išeities.

Paskatinta ir padrąsinta P.Višinskio gavo katalikų draugijos „Motinė“ stipendiją ir 1905 m. išvyko studijuoti į Šveicariją. Norėjo pasiruošti literatūros darbiui. Ciuricho universitete tris semestrus klausė pedagogikos, psicholo-

gijos ir literatūros, mokėsi prancūzų ir vokiečių kalbų. Universitete profesoriavo F.Forsteris, jo įtakoje galutinai susiformavo M.Pečkauskaitės pažiūros. Praleidusi dar vieną semestrą Friburgo universitete, parvyko į Lietuvą pasiryžusi dirbti ir kurti. Grįžusi vadovavo kunigo A.Miliuko finansuojamam knygynui Vilniuje, bet, kaip pati rašė, „tai buvo baisiai klaidingas žygis“ - verslas neatitiko Marijos prigimties ir interesų. Knygną uždarė 1909 m. Tais pačiais metais, išlaidus mokytojos egzaminus, buvo pakviesta dirbti į Marijampolės „Žiburio“ mergaičių progimnaziją. Dėstė lietuvių kalbą, buvo faktinė mokyklos vedėja. Visa siela pasiūrė į pedagogiką. F.Forsterio pažiūrų sistema ji stengėsi įgyvendinti auklėdama mergaites.

Pradėtą darbą nutraukė Pirma-

► 1928 m. rašytojai suteiktas Filosofijos garbės daktarės vardas

sis pasaulinis karas. Progimnazijai evakavusis į Voronežą, Marija sugrįžo į Židikus. Ten persikėlė serganti motina, globojama sesers Sofijos ir kunigo K.Bukanto. 1915 m. motina mirė. Marija iki gyvenimo pabaigos liko gyventi Židikuose. Čia ji rengė spaudai savo „Raštus“, itin daug laiko bei jėgų skyrė labdarai, blaivybės judėjimo organizavimui, miestelio ir aplinkinių kaimų gyventojų švietimui, kultūrinei veiklai.

Paskutinė gyvenimo stotelė

Globojama ir materialiai remiama kunigo K.Bukanto, Marija pasinėrė į literatūros darbą. Paskutiniaisiais gyvenimo metais vėl sugrįžo prie didžiosios meilės - pedagogikos. Sunkiai sirgdama ji dar stengėsi praskaidrinti savo gyvenimą aktyvia filantropine ir švie-

čiamąja veikla. Dažnai būna gamtoje ir daug skaito. 1922 m. pasirodė didžiausias ir vertingiausias literatūros darbas - apysaka „Sename dvare“. Tai autobiografinio pobūdžio kūrinys, šeimos gyvenimo kronika. Senasis dvaras - tai rašytojos gimtinės lizdas, kurį išdraskė laiko viesulai. Anot Vinco Mykolaičio-Putino, „visa apysaka apie seną dvarą yra tarsi ne vien jos, bet ir visos mūsų mirštančios bajorijos gulgės giesmė“.

Savo pedagoginius principus: žmogų galima įtikinti, perauklėti, kad jis pats suprastų, kas negera, ir, blogio atsakęs, sieks gėrio - įtvirtino pedagoginės publicistikos kūriniuose. 1926 m. išleido knygą motinoms „Motina auklėtoja“. Joje teigiama, kad auklėjant jauną žmogų ir formuojant jo charakterį lemiamos reikšmės turi šeima, ypač motina.

„Rimties valandėlė“ (1928 m.) skirta jaunosioms mergaitėms. Mokoma švelnumo, pasiaukojimo dvasios, pagarbos kiekvienam žmogui. Dievas, žmogus ir visuomenė - tai tas laukas, kuriame žmogus turi atlikti savęs auklėjimo darbą.

Jau po Antrojo pasaulinio karo išleistuose pedagoginiuose etuduose „Mergaitės kelias“ subtiliai ir įtaigiai propaguojami krikščioniškos doros bei charakterio principai, aukštinamas grožis, taurumas, artimo meilė ir dvasios tobulumas.

1928 m. Kauno Vytauto Didžiojo universitetas M.Pečkauskaitėi už pedagoginius tyrinėjimus suteikė Filosofijos garbės daktarės laipsnį, o 50-mečio proga rašytoja apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu. Nepriklausomybės metais M.Pečkauskaitė buvo viena iš tų Lietuvos rašytojų, kuri dar gyva sulaukė savo „Raštų“ leidimo. 1928 m. „Žinija“ išleido 6 jos „Raštų“ tomus: keturi skirti literatūrai, du pedagogikai. Septintasis tomas išleistas 1929 m.

Sunkiai ligai progresuojant, M.Pečkauskaitė šešias savaites išgulėjo didelių skausmų kamuojama Kauno karo ligoninėje.

M.Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana mirė 1930 m. liepos 24 d. (sulaukusi 54 metų). Jos laidotuvių mišioms vadovavo rašytojas kunigas Juozas Tumas-Vaižgantas. Palaidota Židikų kapinėse. Rašytojos palaikai ilsisi mūrinėje koplyčioje, pastatytoje 1940-1941 m.

Sovietmečiu rašytoja buvo gerokai primiršta dėl religinių pažiūrų, kad savo kūriniuose aukštino žmogų ir nejuodino praeities gyvenimo. Jos raštuose su žiburiu nerasime klasių kovos ir kovos prieš religiją. Tik 1969 m. pasirodė jos grožinės literatūros dvitomis. Pedagoginiai raštai nebuvo išleisti, nes juose neparodomas „buržuazinės Lietuvos“ nesirūpinimas liaudies švietimu. Šiandien rašytoja ir pedagogė savo krikščioniška meile žmogui liudija skleidžiamą dvasinę šviesą ir šilumą, kurios mums vis dar trūksta.